

С.В. Тимчук, викладач
Уманський державний аграрний університет

ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Постановка проблеми. Одним із перспективних напрямків стратегічного розвитку галузей сільського господарства є прогнозування, яке дозволяє визначити можливості збільшення обсягів валового виробництва. Особливий інтерес до процесу планування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції проявляють фермерські господарства, які відіграють важливу роль у розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень. Особливостям розвитку фермерства України в контексті інтеграційних процесів та їх ролі у забезпеченні продовольчої безпеки країни значну увагу у своїх працях приділяли В.К. Збарський, М.П. Канінський, Ю.Я. Лузан, М.П. Макаренко, Л.Л. Мельник, В.Я. Месель-Веселяк, Е.А. Фирсов та ін. [1-5].

Формування цілей статті. Мета досягається шляхом визначення рентабельних галузей сільськогосподарського виробництва та розробки прогнозів зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції найбільш перспективних галузей для фермерських господарств Черкаської області.

Результати. За даними Держкомстату України протягом періоду 2000-2006 рр. в Україні намітилися позитивні тенденції росту валової продукції сільського господарства (у 1,2 рази, або на 10,4 млрд грн). Позитивне торгове сальдо у зовнішній торгівлі України за останні шість років повністю забезпечується стабільним позитивним сальдо продукції сільського господарства і харчової промисловості.

Важливе значення має не тільки відновлення обсягів виробництва валової продукції сільського господарства, а й неодмінне її нарощування. У виробництві валової продукції фермерство займає передостаннє місце – 4,3 % перед державними підприємствами – 1,4 % на відміну від господарств населення, які займають провідне місце – 61 % [3; 5]. Обсяг реалізованої продукції у діючих цінах малими підприємствами аграрного сектору протягом 2003-2007 рр. зріс на 2802 млн грн, в розрахунку на 1 зайнятого працівника – 23136 грн [1].

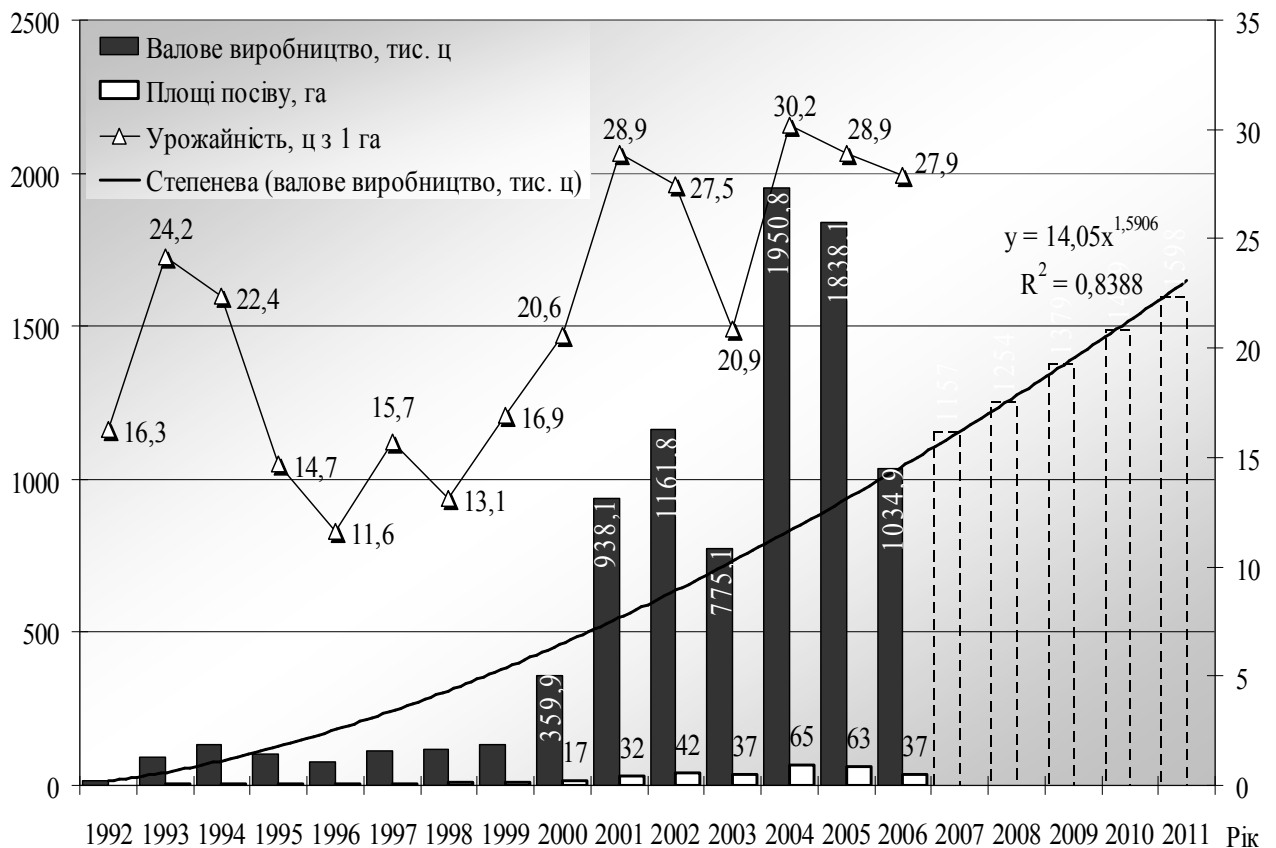
Одним із чинників, які впливають на зростання рівня виробництва сільськогосподарської продукції у фермерських та інших господарствах є рівень споживання продуктів харчування населенням. За даними Черкаського обласного управління статистики у розрахунку на одну особу за 1990-2006 рр. рівень споживання молока та молокопродуктів знизився на 92,1 кг, м'яса та м'ясопродуктів – 19,2, плодів і ягід – 11,3, хлібопродуктів у 11,1, цукру – 10,7 кг, яєць – 31 шт. Споживання олії соняшникової та овочевих і баштанних продовольчих культур зросло у 1,2 рази.

Порівняно з 2005 р. обсяг імпорту м'яса та субпродуктів збільшився – в 3,4 раза. У 2006 р. питома вага м'яса та субпродуктів в товарній структурі імпорту Черкаської області становила 12,4 %. В структурі експорту товарів Черкаської області за 2006 р. зернові займали 1 %, молоко та молочні продукти – 2,0.

В сучасних ринкових умовах сільськогосподарські підприємства, в тому числі і фермерські господарства, обирають найбільш рентабельні галузі сільського господарства. Різниця в рівнях рентабельності рослинницької і тваринницької продукції у 1990 р. в Україні становила 78 % (100 % – продукція рослинництва і 22 % – продукція тваринництва), а в 2005 р. – 31,6 % (20,3 % рослинницька і мінус 11,3 % – тваринницька продукція). При чому у тваринництві тільки рентабельність виробництва м'яса птиці, яєць та молока протягом останніх років мала позитивне значення. Вся рослинницька продукція є рентабельною, але найвищі показники спостерігаються при виробництві винограду, соняшнику, картоплі та овочів відкритого ґрунту. Протягом 2000-2006 рр. обсяги виробництва зернових, соняшнику овочів відкритого ґрунту та молока у фермерських господарства Черкаської області значно збільшились в порівнянні з іншими видами сільськогосподарської продукції. Темпи росту обсягів виробництва всіх видів сільськогосподарської продукції, крім картоплі, були вищі від загальних даних по Україні.

Згідно розробленого Ю.Я. Лузаном прогнозу до 2015 р. виробництво зернових в Україні може досягти рівня 50 млн т, цукрових буряків – 25,0, соняшнику – 4,0, картоплі – 18,0 овочів – 8,0, м'яса – 5,1, молока – 20,0, яєць – до 17,0. У двічі можуть збільшитись обсяги експорту сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів з України [2].

Прогнозоване зростання обсягів виробництва зернових культур у фермерських господарствах Черкаської області до 2011 р. наведено на рис. 1.

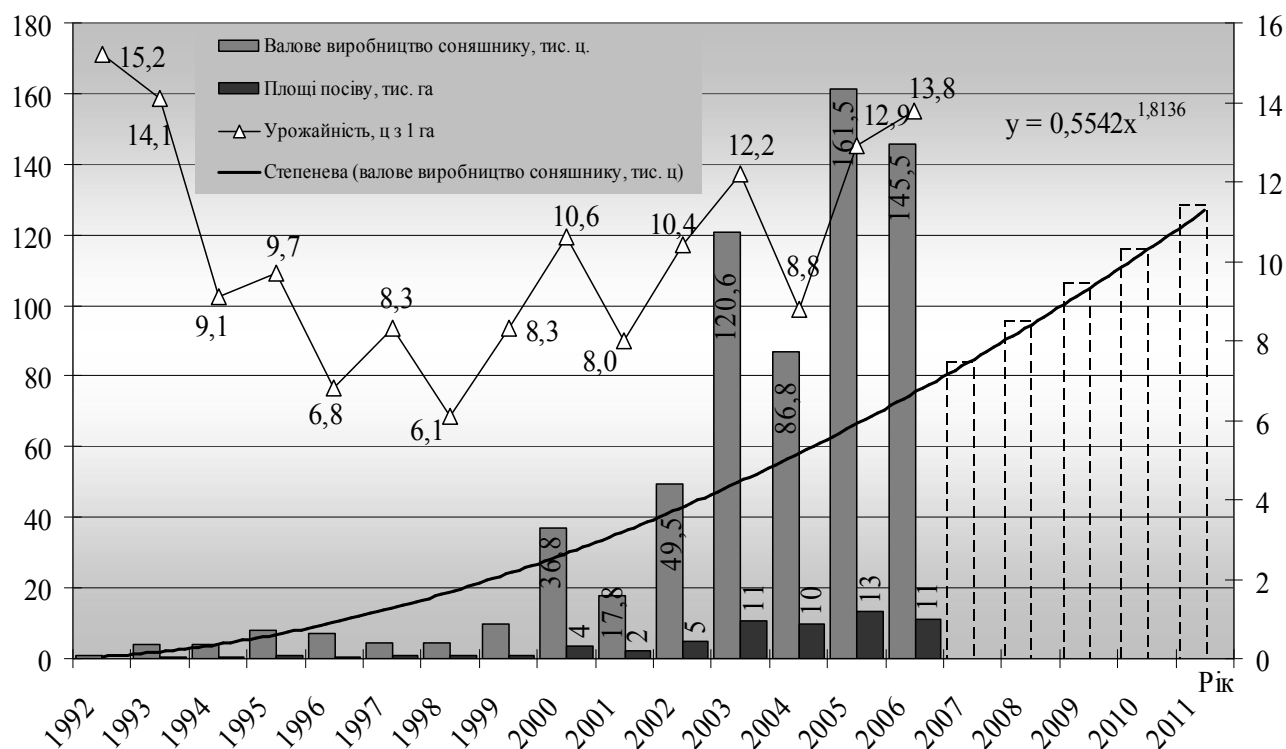

Рис. 1. Прогноз виробництва зернових у фермерських господарствах Черкаської області

В процесі прогнозування обсягів виробництва зернових використано степеневе рівняння тренду ($y = 14,05x^{1,5906}$), за допомогою якого побудовано графік прогнозу. З 2006 по 2011 рр. рівень зростання обсягу виробництва зернових складе близько 563,1 тис. ц.

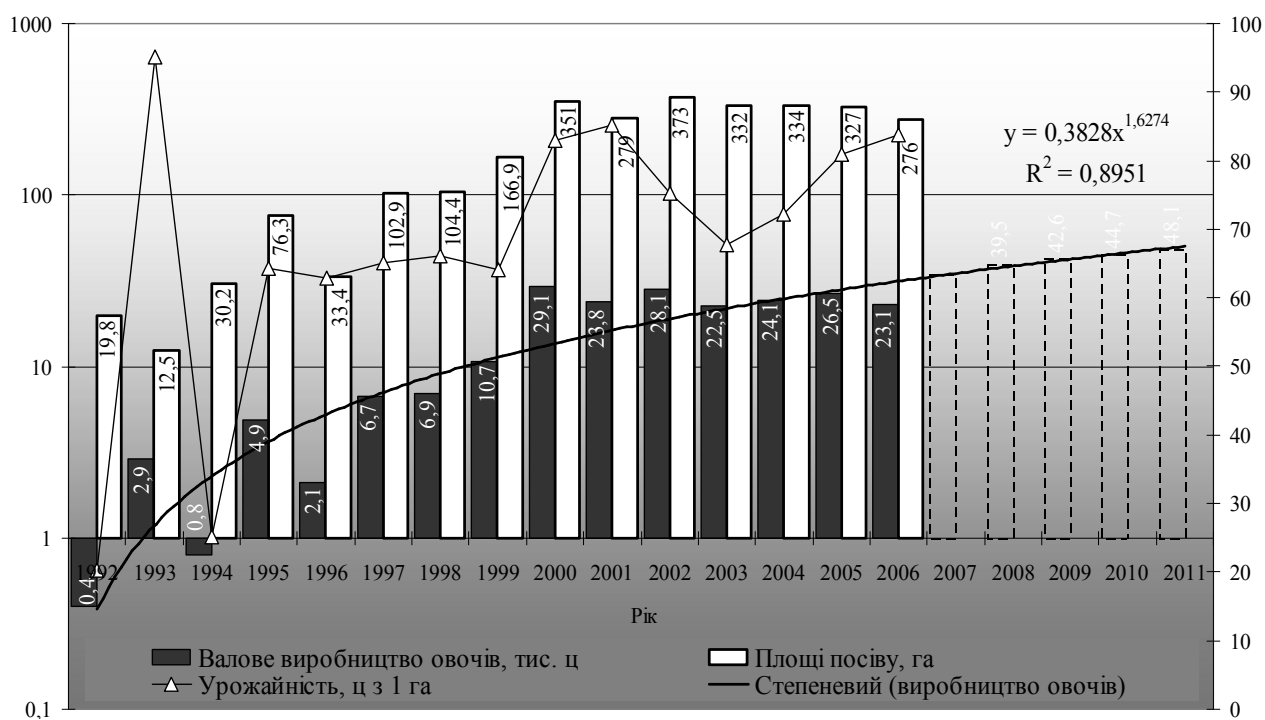
Прогнозування обсягів виробництва соняшнику у фермерських господарствах області здійснено на основі степеневого рівняння $y = 0,5542x^{1,8136}$. На основі даного рівняння прогнозні дані зображені графічно (рис. 2). Протягом 1992-2006 рр. обсяги виробництва соняшнику зросли на 144,6 тис. ц (або у 161,7 раз).

Згідно прогнозу на 2007-2011 рр. обсяги виробництва соняшнику зростуть на 44,5 тис. ц.

Рис. 2. Прогноз виробництва соняшнику у фермерських господарствах Черкаської області

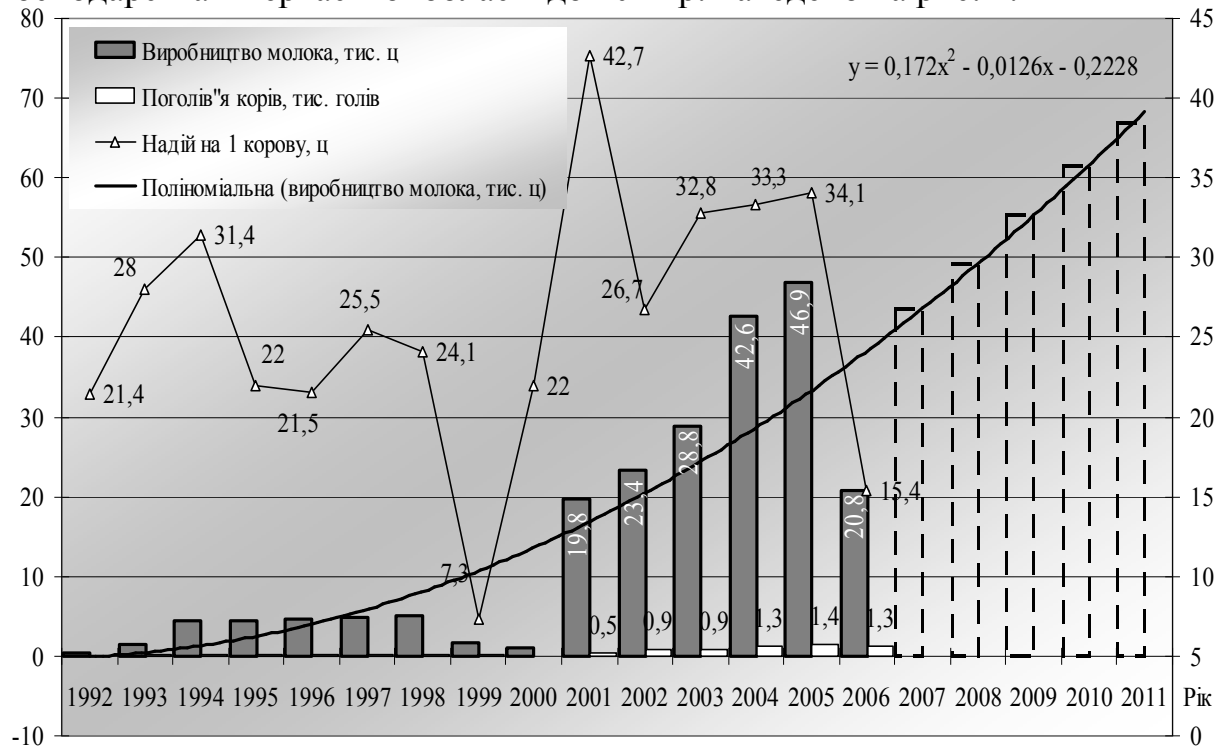
Прогнозування обсягів виробництва овочів у фермерів області здійснено на основі степеневого рівняння $y = 0,3828x^{1,6274}$ (рис. 3). Протягом 1992-2005 рр. обсяги виробництва овочів зросли на 26,1 тис. ц, або у 66,3 раз.

Рис. 3. Прогноз виробництва овочів у фермерських господарствах Черкаської області

З 2006 по 2011 рр. виробництво овочів може зрости на 25,0 тис. ц, або у 2,1 рази.

Прогнозований ріст обсягів виробництва молока у фермерських господарствах Черкаської області до 2011 р. наведено на рис. 4.

Рис. 4. Прогноз виробництва молока у фермерських господарствах Черкаської області

Прогнозування валових обсягів надоеного молока здійснено за допомогою поліноміальної лінії тренду ($y = 0,172x^2 - 0,0126x - 0,2228$). Протягом 2006-2011 рр. обсяги виробництва зростуть приблизно у 3,2 раз, або на 46,1 тис. ц. З 1992 р. по 2005 р. виробництво молока у фермерських господарствах зросло у 156,3 раз.

Всі галузі у стратегічному плані доцільно розвивати за базовою стратегією зростання; тільки для розвитку овочівництва та соняшнику – за стратегією стабілізації. Про цьому доцільно значно скоротити посівні площі соняшнику довівши їх до раціонального рівня в сівозмінах, а обсяги виробництва насіння соняшнику слід зберегти за рахунок підвищення його врожайності.

Перспективи розвитку окремих галузей сільського господарства і структури експорту сільськогосподарської продукції та продукції її переробки в умовах СОТ, залежать від головних стратегічних завдань

АПК, підвищення рівня продовольчої безпеки України шляхом досягнення рівня споживання продуктів харчування населенням за науково обґрунтованими нормами і нарощенням експортних можливостей. Держава має всі можливості повного самозабезпечення своїх потреб у продукції сільського господарства (окрім видів плодів, для виробництва яких у країні відсутні відповідні кліматичні умови).

На перспективу, в процесі експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, доцільно використати диференційований підхід, який пов'язаний із виділенням, на основі аналізу конкурентоспроможності, окремих видів та груп продукції.

До першої групи належать зерно і олія (нині соняшникова, а в перспективі і ріпакова та соєва), які і будуть конкурентоспроможними на зовнішніх ринках. Головними стратегічними напрямками їх розвитку є підвищення якості зерна та олії (різке збільшення питомої ваги рафінованої та дезодорованої олії) і структурні зміни в асортименті продукції згідно з вимогами ринку. Ці галузі повністю забезпечують рівень продуктами харчування населення країни за науково - обґрунтованими нормами. Обсяги експорту зерна значною мірою залежать від рівня розвитку тваринництва, яке є головним його споживачем, а також від рівня конкурентоспроможності зерна на зовнішньому ринку. За умови, низької урожайності (30,2 ц/га) і відповідно високій собівартості зернових.

Другу групу формують галузі (молочне і м'ясне скотарство, свинарство, птахівництво, рибальство, овочівництво, садівництво, виноградарство, ягідництво), головне призначення яких – подолати відставання рівня харчування населення відповідно до науково обґрунтованих норм шляхом значного нарощування обсягів виробництва. Крім того ці галузі мають низький рівень конкурентоспроможності на зовнішньому ринку.

Цукор і ріпак об'єднано в одну групу, через їхню перспективну спроможність зменшити залежність України від імпорту нафтопродуктів. Досвід країн Європи (використання біодизеля та етанолу). Цукор неконкурентоспроможний на зовнішньому ринку і тому збільшення обсягів виробництва, в перспективі, буде пов'язане із його використанням при виробництві біоетанолу.

Висновки. Фермерські господарства повинні функціонувати в контексті загальноукраїнських та світових тенденцій у виробництві сільськогосподарської продукції. Сьогодні на світовому ринку значним попитом користується продукція рослинництва (зернові, соняшник, ріпак). На внутрішньому ринку країни зростає попит на продукцію тваринництва

(молоко, м'ясо свиней та ВРХ), за умови її відповідності європейським стандартам якості та великомасштабності виробництва.

Виконання цих умов, неминуче, призведе, у майбутньому, до укрупнення існуючих фермерських господарств; звуження спеціалізації на виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції; застосуванні прогресивних екологічно чистих та ресурсозберігаючих технологій, які забезпечать необхідні обсяги та якість продукції.

Пріоритети фермерських господарств Черкаської області у виробництві деяких видів сільськогосподарської продукції співпадають із загальнодержавними. Прогнозування обсягів сільськогосподарської продукції, виробленої у фермерських господарствах Черкаської області, дозволяє розробляти перспективні плани та програми розвитку фермерських господарств області.

Бібліографічний список: 1. Збарський В.К. Тенденції розвитку малого підприємництва / В.К.Збарський, М.П.Канінський // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 50-53. 2. Лузан Ю.Я. Напрями розвитку сільськогосподарського виробництва і соціальної сфери села / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК.– №7. – 2009. – С. 3-12. 3. Макаренко М.П. Фермерство України у контексті тенденцій розвитку світового сільського господарства / М.П. Макаренко, Л.Л. Мельник // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 145-152. 4. Месель-Веселяк В.Я. Організаційно правові форми господарювання та їх ефективність; Економічний довідник аграрника; Дробат В.І. та ін. / За ред. Ю.Я. Лузана, П.Т. Саблука. – К.: «Преса України». – 2003. 5. Фирсов Е.А. Об экономических основах аграрной политики / Е.А.Фирсов // Экономика АПК. – 2008. – № 3. – С. 24-38.

С.В. Тымчук. Производственный потенциал фермерских хозяйств Черкасской области в контексте интеграционных процессов. Фермерские хозяйства должны функционировать в контексте национальных и мировых тенденций. В будущем неминуче, произойдет укрупнение существующих фермерских хозяйств; сужение специализации; применении прогрессивных технологий, которые обеспечат необходимые объемы и качество производимой продукции. Прогнозирование производственной деятельности фермерских хозяйств Черкасской области, позволяет разрабатывать перспективные планы и программы развития.

S. Tymchuk. Production potential of farms of the Cherkassy region is in the context of integration processes. Farms must function in the context of national and world tendencies. In the future unavoidable, enlargement of

existent farms will happen; narrowing of specialization; application of progressive technologies which will provide necessary volumes and quality of producible products. Prognostication of production activity of farms of the Cherkassy region, allows to develop perspective plans and programs of development.